

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

SAIDBEK HASANOV TAHLILIDA O‘ZBEK MUMTOZ ADABIYOTINING ZAMONAVIY TALQINI

Musaev Islomxon Xodi o‘g‘li

Guliston davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

ismusayev94@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17272151>

Annotatsiya. Mazkur maqolada professor Saidbek Hasanovning o‘zbek mumtoz adabiyoti tahliliga doir estetik-falsafiy yondashuvi tahlil etilgan. Muallifning qarashlariga ko‘ra, adabiy matnni o‘qish – bu uni estetik sezgi orqali anglash, badiiy qatlamlarni ichki tuyg‘ular bilan idrok etish jarayonidir. Saidbek Hasanov Bobur she‘riyatining estetik-falsafiy talqinida ramziy obrazlar va timsollarni chuqur tahlil qilgan holda, ularning zamonaviy o‘quvchi ongidagi aksini ham yoritadi. Maqolada matnni anglashda ramzlar va poetik timsollarning o‘rni, “so‘z ortidagi so‘z” mazmuni, shuningdek, o‘zbek mumtoz matnlarini zamonaviy kontekstda qayta o‘qish g‘oyasi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: estetik tafakkur, o‘zbek mumtoz adabiyoti, Bobur she‘riyati, matn talqini, ramz, timsol, falsafiy yondashuv, zamonaviy kontekst, badiiy-estetik idrok.

Abstract. The article analyzes Professor Saidbek Hasanov’s aesthetic-philosophical approach to Uzbek classical literature. According to the author, reading a literary text is not merely understanding its meaning, but a process of perceiving artistic layers through aesthetic sensitivity and inner emotional experience. Hasanov deeply examines the symbolic images and poetic motifs in Babur’s poetry, revealing their reflection in the modern reader’s consciousness. The article highlights the role of symbols and poetic imagery in textual interpretation, the concept of “the word behind the word,” and the idea of re-reading Uzbek classical texts within a contemporary context.

Keywords: Saidbek Hasanov, aesthetic thought, Uzbek classical literature, Babur’s poetry, text interpretation, symbols, motifs, philosophical approach, contemporary context, artistic-aesthetic perception.

Аннотация. В данной статье анализируется эстетико-философский подход профессора Саидбека Хасанова к исследованию узбекской классической литературы. По мнению автора, чтение литературного текста – это процесс его осмысления через эстетическое чувство, восприятие художественных пластов внутренними переживаниями. Саидбек Хасанов, глубоко анализируя символические образы и мотивы в эстетико-философской интерпретации поэзии Бабур, также освещает их отражение в сознании современного читателя. В статье раскрывается роль символов и поэтических образов в понимании текста, содержание «слова за словом», а также идея переосмысления узбекских классических текстов в современном контексте.

Ключевые слова: эстетическое мышление, узбекская классическая литература, поэзия Бабур, интерпретация текста, символ, образ, философский подход, современный контекст, художественно-эстетическое восприятие.

Kirish. O‘zbek mumtoz adabiyoti – bu xalqimiz ma’naviy merosining ajralmas qismidir. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdurahmon Jomiy kabi allomalar ijodi asrlar davomida nafaqat badiiy estetik, balki falsafiy tafakkur rivojiga

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

ham xizmat qilib kelmoqda. Mazkur adabiy merosni zamonaviy talqin etish, uni bugungi o‘quvchi va tadqiqotchilarga yaqinlashtirish masalasi dolzarb hisoblanadi. Filologiya fanlari doktori, professor Saidbek Hasanov ana shu yo‘nalishda muhim izlanishlar olib borgan olimdir. Uning tadqiqotlarida mumtoz matnlar estetik-falsafiy yondashuv asosida tahlil qilinadi.

Adabiyotlarni tahliliy o‘rganish. Professor Saidbek Hasanovning ilmiy merosi o‘zbek mumtoz adabiyotiga estetik va falsafiy yondashuv asosida qarashning yorqin namunalaridan biridir. Xususan, uning “*Bobur she‘riyati: Estetik-falsafiy tahlil*” (2016) nomli monografiyasi mazmuniy va uslubiy jihatdan o‘zbek matnshunosligi uchun muhim qadam bo‘ldi. Ushbu asarda S.Hasanov Bobur ijodini nafaqat tarixiy, balki zamonaviy o‘quvchi tafakkuriga yaqinlashtirish maqsadida chuqur poetik tahlilni amalga oshirgan. Bobur g‘azallari va ruboiylaridagi ramzlar, ruhiy kechinmalar va falsafiy mushohadalar estetik sezgi asosida tahlil qilinadi. S.Hasanov bu matnlarni o‘quvchi ichki dunyosiga uyg‘un tarzda kiritishga intiladi.[1:139]

Tadqiqotning maqsadi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi — Saidbek Hasanovning o‘zbek mumtoz adabiyotiga zamonaviy yondashuvi va uning estetik-falsafiy talqinlarini tahlil qilishdan iborat. Xususan, quyidagi jihatlar o‘rganish markazida turadi:

- S.Hasanovning “Bobur she‘riyati: estetik-falsafiy tahlil” asari asosida Bobur ijodining zamonaviy badiiy-estetik va falsafiy qirralarini yoritish;
- O‘zbek mumtoz adabiyoti namunalarini S.Hasanov metodologiyasi asosida o‘qish, tahlil qilish va zamonaviy kontekstda anglash tamoyillarini ochib berish;

Tadqiqot obyekti va predmeti. Saidbek Hasanovning o‘zbek mumtoz adabiyotiga, xususan, “Boburnoma” va Bobur she‘riyatiga estetik-falsafiy va matnshunoslik yondashuvi. Saidbek Hasanovning “Bobur she‘riyati: estetik-falsafiy tahlil” asari asosida Bobur ijodidagi ramziy obrazlar, tasavvufiy va falsafiy qatlamlar, estetik sezgi, zamonaviy talqin va matn-zamon uyg‘unligi kabi yondashuvlarining ilmiy-metodologik asoslari. [2:74]

Tadqiqotning nazariy asosi. Mazkur tadqiqotning nazariy asosini adabiy matnni estetik, falsafiy va madaniy kontekstda o‘rganishga oid zamonaviy adabiyotshunoslik tamoyillari tashkil etadi. Ayniqsa, o‘zbek mumtoz adabiyoti namunalarini tarixiy yodgorlik emas, balki zamonaviy tafakkur manbayi, ma‘naviy-estetik tajriba maktabi sifatida talqin etish g‘oyasi ushbu tadqiqotda yetakchi ilmiy yondashuv sifatida tanlanadi.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada Saidbek Hasanovning o‘zbek mumtoz adabiyotini zamonaviy talqin qilishdagi ilmiy-ijodiy yondashuvlari matnshunoslik, estetik-falsafiy tahlil va qiyosiy adabiyotshunoslik metodlari asosida o‘rganildi. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy metodologik yondashuvlar qo‘llanildi:

1. Estetik-falsafiy tahlil. Maqolada asosiy metod sifatida estetik-falsafiy tahlil usuli tanlandi. Bu usul orqali S.Hasanov tomonidan tahlil qilingan adabiy matnlar (ayniqsa, Bobur she‘riyati) obrazlar tizimi, ramziy qatlamlar, poetik shakllar va ichki ma‘no jihatidan o‘rganildi. Estetik-falsafiy yondashuv matnni o‘quvchining ruhiy, ma‘naviy sezgilariga ta‘sir etuvchi tirik hodisa sifatida talqin etishga yordam berdi. [3:117]

2. Kontekstual (kontekstga asoslangan) yondashuv. S.Hasanov tahlil qilgan matnlar tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstda o‘rganildi. U o‘z ishlarida har bir adabiy asarni uning yozilgan davri, muallifning dunyoqarashi va estetik maktablari bilan bog‘lab o‘rganadi. Shu bois, maqolada ham o‘zbek mumtoz adabiyotining zamonaviy tafakkurdagi o‘rni shunday kontekstual yondashuv bilan tahlil qilindi. [4:68]

3. Manba va matnshunoslik asoslari. Maqolada Hasanovning bevosita asarlari, u tahlil qilgan matnlar (masalan, “Boburnoma”, “Xamsa”, “Mashrab devoni”) va u haqidagi ilmiy izlanishlar asosiy empirik material sifatida foydalanildi. Har bir matn tarkibidagi estetik va falsafiy qatlamlar matnshunoslik metodlariga tayangan holda o‘rganildi.[5:13]

Asosiy qism. Saidbek Hasanov o‘z tadqiqotlarida o‘zbek mumtoz adabiyotini faqatgina tarixiy yodgorlik sifatida emas, balki zamonaviy tafakkur uchun manba, madaniy va estetik tajriba maktabi sifatida talqin etadi. Ayniqsa, “Bobur she‘riyati: estetik-falsafiy tahlil” nomli asarida Bobur ijodi chuqur va keng qamrovda yoritilgan. Hasanov Bobur g‘azallari, ruboiylari va dostonlaridagi ramziy obrazlar, tasavvufiy g‘oyalar, falsafiy mushohadalarni tahlil qilib, ularni zamonaviy adabiy-estetik me‘yorlar bilan uyg‘unlashtiradi. Saidbek Hasanov matnshunoslikda individual yondashuvni ilgari suradi. U har bir adabiy matnni yozuvchi shaxs, davr, estetik maktablar va ijtimoiy-madaniy kontekstda tahlil etish lozimligini ta‘kidlaydi. Uning yondashuvi quyidagicha izohlanadi: [6:69]

1. Matnni o‘qish – estetik sezgi asosida;

Saidbek Hasanov o‘z izlanishlarida matnni tahlil qilishda estetik sezgi va badiiy tafakkurni muhim vosita deb biladi. Jumladan, u Bobur, Alisher Navoiy, Mashrab singari mumtoz adiblar ijodini sharhlaganda, ulardagi badiiy-estetik qatlamlarning zamonaviy o‘quvchiga qanday ta‘sir ko‘rsatishini yoritadi. Uning

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

fikricha: “Matnni o‘qish – bu uni his qilish, tuyg‘ular bilan anglash, estetik sezgi orqali o‘z ichki dunyomizga singdirishdir”. Bu yondashuvda adabiy matn birgina axborot manbai emas, balki ruhiy-estetik tajriba maydoni sifatida namoyon bo‘ladi.

S.Hasanovning ilmiy merosida estetik sezgi – asarni to‘laqonli anglash vositasi sifatida qaraladi. U tahlil qilgan matnlar (xususan, Boburning lirik she‘rlari) ichki ritm, obrazlar tizimi, falsafiy qatlamlar va poetik uslub orqali idrok qilinadi. Bunda klassik adabiyot namunalarining inson ruhiy olamiga ta’siri, axloqiy-estetik tamoyillarning yetakchi o‘rni borasida chuqur xulosalar chiqariladi.

Mazkur tadqiqot davomida Saidbek Hasanovning o‘zbek mumtoz adabiyotiga, xususan, Zahiriddin Muhammad Bobur ijodiga nisbatan ilgari surgan estetik-falsafiy va matnshunoslik yondashuvlari tahlil qilindi. Hasanov o‘z tadqiqotlarida mumtoz adabiyotni faqat tarixiy yodgorlik sifatida emas, balki zamonaviy tafakkur, ma’naviy izlanish va estetik sezgi uchun muhim manba sifatida baholaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanov S. *Bobur she‘riyati: Estetik-falsafiy tahlil*. – Toshkent: Fan, 2016.
2. Hasanov S. *Boburnoma va estetik tafakkur masalalari*. O‘zbek tili va adabiyoti. – 2020, №2.
3. Hasanov S. *Komron, Forigiy, Diyda*. – Guliston: 1982, №11. – B. 51–63.
4. Hasanov S. *Forigiy she‘rlari*. Sharq yulduzi. 1983, №4. – B. 110–115.
5. Hasanov S. *Hindiston materiallari*. – Guliston. 1983, №4. – B. 68–71.
6. Bobur Zahiriddin Muhammad. *Boburnoma*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 2002.